جغرافیا و آمایش شهری - منطقه‌ای، شماره ۲۱ ، زمستان۹۵
وصول مقاله : ۹۵/۳/۲۶
تأیید نهایی : ۹۵/۹/۱۸
صفحات : ۲۰۲- ۱۸۷

تحلیل کارکردهای خانه‌های نوساز روستایی
مورد شناسی: روستای پل باباحسین

جیران چام چام[۱]، دکتر علی اصغرمیرک زاده[۲]، دکتر عباس مهروان[۳]

چکیده

طی چند دهه‌ی اخیر با افزایش گرایش روستاییان به نوسازی خانه‌ها و اقدامات بنیاد مسکن انقلاب اسلامی در این راستا، شاهد تعدیل بسیاری از کارکردهای مسکن سنتی روستایی بوده‌ایم. عوامل متعددی در این امر دخیل بوده که بحث مقاوم‌سازی مساکن روستاییان از منظر مسئولین و نیز نوگرایی و تغییر نیازهای روستاییان از جمله عوامل مهم و تاثیرگذار بر نوسازی مساکن روستایی منطبق با الگوهای شهری بوده است. تغییر کارکرد خانه‌های روستایی بر زندگی روستاییان اثرات همه جانبه‌ای برجای گذاشته و نیازهای جدیدی برای سکنه به وجود آورده است. روستاییان بر اساس نیازهای تعریف شده چارچوب جدیدی برای زندگی رقم زده که در نتیجه‌ی تغییر رفتار مبتنی بر آن، زندگی خود و جامعه‌ی شهری وابسته به خود را تحت تاثیر قرار داده‌اند. لذا بررسی کارکردهای مسکن نوساز و نیازهای به وجود آمده در این راستا حائز اهمیت است. از این رو در تحقیق حاضر به بررسی کارکردهای مساکن نوساز در روستای پل باباحسین پرداخته شد. رویکرد کلی تحقیق حاضر کیفی، روش گردآوری داده‌ها توصیفی و روش تحلیل داده‌ها با استفاده از تحلیل محتوای ادراکی و ارتباطی انجام شد. جامعه ی مورد مطالعه شامل روستاییانی بود که خانه‌های خود را نوسازی کرده بودند. از روش نمونه‌گیری به صورت هدفمند و گلوله برفی استفاده گردید. بر اساس اشباع تئوریک ۵۲ نفر از افرادی که خانه‌های خود را نوسازی کرده اند مورد مطالعه قرار گرفتند. نتایج تحقیق نشان داد مهم‌ترین کارکردهای فیزیولوژیکی، اجتماعی، روانی-فردی و معیشتی خانه‌های نوساز در روستای پل باباحسین به ترتیب عبارتند از: تامین امکانات رفاهی، تامین منزلت اجتماعی و عزتمندی اجتماعی، تامین حس آرامش و محل نگهداری ادوات و محصولات کشاورزی.

کلید واژگان: تعدیل کارکردها، مسکن روستایی، طرح نوسازی، مطالعه موردی، پل باباحسین.

۱- دانشجوی دکتری توسعه کشاورزی، گروه ترویج و آموزش کشاورزی، پردیس کشاورزی و منابع طبیعی رازی (نویسنده ی مسئول) jacchamcham@yahoo.com
۲- استادیار، گروه ترویج و آموزش کشاورزی، پردیس کشاورزی و منابع طبیعی رازی mirakzadeh_ali@yahoo.com
۳- استادیار، گروه معماری، دانشکده معماری رازی mahravan_abbas@yahoo.com

مقدمه

مسکن روستایی به‌عنوان نمادی از چگونگی تعامل و ارتباط انسان با محیط طبیعی پیرامون خویش (شمس‌الدینی،۱۳۸۷: ۴۴)، طی سالیان متمادی برحسب شرایط اقلیمی منطقه، فرهنگ و دانش بومی سکنه طی آزمون و خطا و تجارب پیشینیان به شکل و ثبات کنونی رسیده است.

این سکونتگاه‌ها بیش از دیگر سکونتگاه‌های بشری در هم‌آوایی با طبیعت و زیست‌بوم حرکت می‌کنند (چلبی،۱۳۹۰: ۵۸). این ویژگی، آسایش ساکنان بنا را فراهم کرده و از وجوه امتیاز روستاها نسبت به شهرها شمرده می‌شود؛ به همین دلیل، چنین مکان‌هایی نوعی احساس رضایت و خشنودی روحی و روانی در ساکنان خود ایجاد می‌کنند؛ رضایتی که حاصل زندگی صلح‌آمیز و هماهنگ با طبیعت و آرامش نهفته در آن است (سرتیپی‌پور،۱۳۸۸: ۵۳). از این منظر، معماری روستایی را می‌توان گسترهٔ بی‌بدیلی از چاره‌اندیشی‌های خلّاقانه برای به‌کارگیری امکانات محیط طبیعی و برآورده کردن نیازهای مادی و معنوی روستاییان دانست (حسینی و ضیایی، ۱۳۸۸: ۹۳)؛ به‌طوری که می‌توان طراحی آن را منطبق با نیازهای فطری مردم و محیط و فعالیت‌های روزمرهٔ آنان مانند نوع فضاهای معیشت مردم بیان کرد (سرتیپی‌پور، ۱۳۸۵: ۴۹).

سکونتگاه‌های روستایی، همچون هر پدیده‌ای، همواره تحت تاثیر برنامه های مختلف اجتماعی و اقتصادی در معرض تحول و دگرگونی قرار دارند. بهگونه‌ای که طی چند دههٔ اخیر، اجرای برنامه‌ها و اقدامات متنوع به‌وسیلهٔ دستگاه‌ها و نهادهای مختلف از یک سو و روندهای نوجویی در عرصه‌های اجتماعی- اقتصادی از دیگر سو، زمینه‌ساز دگرگونی‌هایی در محیط‌های روستایی شده است بخشی از اقدامات کالبدی انجام شده در سکونتگاه‌های روستایی، با اهداف توسعه و نیازهای کالبدی بافت روستا هماهنگی ندارد (سرتیپی‌پور،۱۳۸۸: ۲۷). در این میان، طرح ویژهٔ بهسازی و نوسازی مسکن روستایی به‌عنوان یکی از متأخّرترین و مهمترین طرح‌های برنامهٔ توسعهٔ روستایی در کشور (بیتی،۱۳۹۱: ۱۱۵)، تأثیرات آشکار و نهان بسیاری بر نوع و شیوهٔ زندگی روستاییان با تغییر کارکردهای خانه‌های روستایی داشته است. این امر سبب بروز تغییرات فرهنگی و فروپاشی الگوی سنتی مسکن منطبق با شرایط اقلیمی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی روستا شده است (پورطاهری، رکن الدین افتخاری، نیکبخت،۱۳۸۹: ۱۱۸).

از آنجایی که برآورده شدن بخش بزرگی از نیازهای سکونتی بر بستر یک محیط مسکونی مجهز و پویا میسّر است (حبیبی و اهری،۱۳۸۳: ۱۱۹)؛ بررسی کارکردهای مسکن روستایی درجهت رفع نیاز سکنه، از اهمیت بالایی برخوردار است؛ بنابراین، در ساخت مساکن نوساز باید کارکردهای متفاوت مسکن روستایی مورد توجه قرار گیرد. با توجه به‌کارکردهای مورد انتظار برای مسکن روستایی و با تغییرات سریع معماری مسکن روستایی، شاهد تغییر کارکردها و کم‌رنگ‌تر شدن بعضی از آنها در مساکن نوساز هستیم که به نوبهٔ خود پیام‌آور آسیب‌های متعددی درجهت نقش تربیتی، فرهنگی و اقتصادی خانه‌های مدرن هستند؛ البته اشاره به این نکته نیز حائز اهمیت است که ساختمان‌های نوسازی شده از وجه نظرهای مختلف از جمله: بهداشت، استحکام و سایر امکانات، برتری‌های نسبی به خانه‌های سنتی دارند.

بررسی ویژگی‌های مسکن نوساز، ارتباط کارکردها با یکدیگر و میزان پاسخ‌دهی آنها به نیازهای رو به تغییر سکنه کمک شایانی به اجرای طرح‌های مسکن روستایی منطبق با نیازهای واقعی روستاییان درجهت دستیابی به توسعهٔ پایدار می‌کند؛ از این‌رو، تحقیق حاضر دستاوردی است برای برنامه‌ریزان مسکن در سطوح مختلف به‌منظور توجه به نیازهای رو به تغییر سکنه و انتظارات آنها از مسکن و تلفیق این نیازها در قالب طراحی بومی و سنتی در جهت حفظ کارکردهای تولیدی و معیشتی و حفظ فرهنگ روستایی؛ بنابراین، طراحان مسکن روستایی با ارائه طرح‌های تلفیقی بومی و متناسب با نیازهای کنونی روستاییان، به حفظ فرهنگ، کارکرد معیشتی و سایر کارکردهای بومی مسکن روستایی کمک خواهند کرد.

پیشینهٔ پژوهش

مطالعات زیادی در رابطه با کارکرد مساکن با رویکردهای مهندسی، اقتصادی و اجتماعی، مصرف انرژی، تغییر اقلیم و حتی روان‌شناختی در جهان صورت گرفته است. اکثر مطالعات موجود در این زمینه بر طبق دیدگاه صاحب‌نظران در رابطه با کارکردهای مسکن به‌طور عام و مسکن روستایی به‌طور خاص بوده و بعضی از آنها جنبهٔ پژوهشی ندارند. در مطالعات انجام شده، مسکن به‌عنوان فضایی است که شخص عمر خود را در آن سپری می‌کند. در مسکن نیازهای اساسی انسان برآورده می‌شود، بر کیفیت زندگی انسان اثر گذاشته و می‌تواند ضامنی برای زندگی با کیفیت بالا باشد.

استناد به تعریف استاندارد مسکن می‌تواند دیدی جامع‌نگر در رابطه با تعریف کارکردهای مورد انتظار مسکن ارائه دهد. از دیدگاه دومین اجلاس اسکان بشر (۱۹۹۶) مهمترین کارکردهای مسکن تأمین آسایش، ایجاد فضای فیزیکی مناسب و تسهیلات خدماتی از جمله برق و سایر امکانات، امنیت، بهداشت و کیفیت مناسب زیست‌محیطی است.

معماریان کارکردهای خانه را در آرامش بخشی، هویت بخشی، تأمین نیازهای فیزیکی و تأمین نیازهای معنوی تعریف می‌کند (معماریان ۱۳۸۵: ۹۰). رانگ والا[4] مسکن را به‌عنوان یک کالای اقتصادی و یک بستر سرمایه‌گذاری نسبتاً مطمئن در کشورهای جهان سوم قلمداد می‌کند (رانگ والا، ۱۹۹۸: ۶۳). بهروز نسبت مسکن را تا حد زیادی بازگوکنندهٔ پایگاه اجتماعی- اقتصادی صاحب و مالک آن، حافظ کیان خانواده، عزت نفس و شکوفایی استعدادها می‌داند (صیدایی، قره‌نژاد، فیروزی، ۱۳۹۰: ۶۸). علی‌الحسابی یک مسکن را مکان تنهایی با خود، پایگاهی برای تأملات و محتویات ذهن انسانی و فضای رشد انسان تعبیر می‌کند (علی الحسابی، ۱۳۸۷: ۶۸).

طهماسبی مسکن را به‌عنوان یک عنصر فرهنگی می‌داند. وی اهداف اجتماعی مسکن را در قالب فراهم آوردن سرپناه کافی یا متعارف برای تمام مردم، زندگی جمعی، احساس افتخار اجتماعی، احساس انطباق با محیط جمعی، داشتن ثبات اقتصادی، سرمایه‌گذاری اقتصادی، اجتماعی و مشارکت خانوادگی در یک محیط جمعی بیان می‌کند (طهماسبی، ۱۳۷۲: ۱۶). این در حالی است که پورجعفر و همکاران اعتقاد دارند هر اسکان بشری که بر پایهٔ جنبه‌های معنایی و روحانی شکل گرفته، جاودانه و ماندگار است و حیات سالم‌تری را برای ساکنان خود تضمین می‌کند و زمینهٔ پیامدهای مثبت اقتصادی را فراهم می‌آورد (پورجعفر، صادقی، یوسفی، ۱۳۸۸: ۳). هدایت‌نژاد کارکرد اصلی مسکن را علاوه بر نقش آن به‌عنوان سرپناه، فراهم آوردن شرایط مطلوب برای خانواده به منظور تحقق فعالیت‌های خانوادگی می‌داند. یکی از پیامدهای مثبت این امر، ثبات و همبستگی خانواده است (هدایت نژاد، ۱۳۷۵: ۵۶۳).

هیراسلار خانه را محل استراحت، خودیابی، آرامش و مادرگرایی می‌داند (صیدایی، قره‌نژاد، فیروزی، ۱۳۹۰: ۶۹). وین وانز خانه را محلی می‌داند که افراد می‌توانند انرژی خود را در مقابل عوامل بیرونی و محیطی تجدید کنند (دیکنز، ۱۳۷۷: ۱۷۰). حسن و همکاران با بررسی خانه‌های بنگلادش، خانه را نماد جایگاه و مقام و وضعیت ساکنان روستایی بیان می‌کنند (حسن، آلاه، گومز، ۲۰۰۰: ۵۹). در این میان، شهبازی کارکرد خاص سکونتگاه روستایی را افزون بر جایگاه استقرار انسان‌ها، محلی برای تمرکز، نگهداری، مرمت و راه‌اندازی اسباب و ابزار و ماشین‌آلات کشاورزی بیان می‌کند (شهبازی، ۱۳۸۹: ۱۲۵). عنابستانی در رابطه با تغییر کارکرد مساکن روستایی معتقد است، اقتصاد مولد روستایی به‌دلیل بی‌توجهی به‌کارکرد اقتصادی مساکن روستایی به ظرفیت اقتصادی آنها در حال تبدیل شدن به مشاغل خدماتی و واسطه‌گری است (عنابستانی، ۱۳۹۰: ۱۰۳). کوهن تغییرات تکنولوژی در طول زمان را عامل اصلی تغییر شکل ظاهری مساکن روستایی می‌داند (سلمان‌پور: ۱۳۸۷: ۳۲). صیدایی و قاسمیان معتقدند گسترش مدرنیسم و توسعهٔ امکانات و خدمات رفاهی سبک زندگی روستایی را تحت تأثیر قرار داده و منجر به تغییر در ساختار و شکل خانه‌ها شده است. این امر خود علت نابودی الگوی تولیدی

[4] . Rangwala

روستا و کارکرد اقتصادی آن می‌باشد (صیدایی و قاسمیان، ۱۳۹۱: ۸۷).

از نظر کرنگ نیز رابطهٔ معنادار و مستقیمی بین نوع شغل و تحول کارکردی مساکن روستایی وجود دارد؛ به‌طوری که هر چه افراد به لحاظ مرتبهٔ شغلی در سطح بالاتری باشند، تحول بیشتری در کارکرد مسکن روستایی خود به‌وجود آورده و بالعکس (کرنگ، ۱۳۸۳: ۲۵۹).

مرور ادبیات نشان می‌دهد مسکن به‌طور عام محل امن تأمین نیازهای فیزیولوژیکی، روانی، اجتماعی و اقتصادی سکنه است. نوسازی خانه‌های روستایی تا حدود زیادی منجر به تعدیل بسیاری از کارکردهای مولد خانه‌های سنتی روستایی شده است. با این حال، برخی نیازهای دیگر روستاییان از جمله: تأمین بهداشت، تأمین امنیت جانی و امثال آن را برای سکنه فراهم کرده است. بررسی کارکردهای خانه‌های نوساز روستایی، امکان تشخیص کارکردهای رو به تعدیل مساکن سنتی را فراهم کرده و اطلاعات لازم برای برنامه ریزان و طراحان مسکن روستایی به‌منظور توجه به کارکردهای همه‌جانبه و مورد انتظار مسکن روستایی را امکان‌پذیر خواهد کرد؛ بنابراین، در تحقیق حاضر به دنبال هدف کلی تحلیل کارکردهای خانه‌های نوساز در روستای پل باباحسین، اهداف اختصاصی زیر دنبال می‌شود:

۱. بررسی ویژگی‌های فردی پاسخگویان؛
۲. تحلیل کارکردهای فیزیولوژیکی خانه‌های نوساز روستای پل باباحسین؛
۳. تحلیل کارکردهای روانی-فردی خانه‌های نوساز روستای پل باباحسین؛
۴. تحلیل کارکردهای اجتماعی خانه‌های نوساز روستای پل باباحسین؛
۵. تحلیل کارکردهای معیشتی خانه‌های نوساز روستای پل باباحسین.

مواد و روش‌ها

رویکرد کلی تحقیق حاضر با استفاده از پارادایم کیفی بوده است. از نظر هدف، تحقیق حاضر از نوع توسعه‌ای-کاربردی شمرده می‌شود. از نظر نحوهٔ گردآوری داده‌ها، این پژوهش جزء تحقیقات توصیفی (غیرآزمایشی) و روش اصلی مورد استفاده در این پژوهش مطالعهٔ موردی و تحلیل محتوا بوده است. روستای انتخابی مورد مطالعه‌ی پژوهش حاضر روستای پل باباحسین از شهرستان خرم‌آباد می باشد.

الف- روش‌شناسی تحقیق

جامعهٔ آماری شامل کلیهٔ روستاییان روستای پل باباحسین هستند که از طریق دریافت تسهیلات بنیاد مسکن انقلاب اسلامی استان لرستان به نوسازی خانه‌های خود پرداخته‌اند -تعداد آنها ۴۲ خانوار بوده- و همچنین افرادی که خود اقدام به نوسازی قسمتی یا تمام مسکنشان کرده‌اند؛ تعداد این افراد نیز ۸۳ نفر بوده است. مبنای نمونه‌گیری اشباع تئوریک بود. روش نمونه‌گیری در بخش کیفی به صورت هدفمند انجام شد. بدین معنی که خانه‌های خود را نوسازی کرده بودند، هدف مطالعه قرار گرفتند. به‌منظور تعیین روایی اهداف از روش مثلث‌سازی (کوهن[5]، ۲۰۰۴، ۴۹۳) استفاده شد. روش مثلث‌سازی به منظور بالابردن روایی و پایایی داده‌های کیفی کاربرد دارد؛ بنابراین، در این بخش علاوه بر روایی داده‌های کیفی، تکنیک‌های به‌کار گرفته شده سبب افزایش پایایی این داده‌ها نیز شده است. در این راستا، به‌منظور بالابردن پایایی و افزایش اعتبار روایی از تکنیک جمع‌آوری اطلاعات در زمان‌های مختلف[6] و نیز جمع‌آوری اطلاعات گوناگون به‌طور همزمان[7] -در روش زمان‌های متفاوت مثلث‌سازی[8]- استفاده شد. در این تکنیک که توسط کریک و میلر (۱۹۸۶) به نقل از کوهن (۲۰۰۴، ۱۱۳) معرفی گردیده است، جمع‌آوری اطلاعات با هدف‌های اختصاصی مختلف، اما مرتبط به‌صورت همزمان انجام پذیرفت. تکنیک جمع‌آوری اطلاعات در زمان‌های مختلف نیز سبب افزایش اعتبار می‌شود. در این راستا، جمع‌آوری اطلاعات به زمان‌های مختلف موکول گردید. در نهایت ۵۲

[5] . Cohen
[6] . diachronic reliability stability over time
[7] . synchronic reliability- similarity of data gathered at the same time
[8] . time trangulation

نفر در سه مرحلهٔ زمانی متفاوت به‌عنوان جامعهٔ مورد مطالعه، بررسی شدند.

به‌منظور تحلیل اطلاعات به‌دست آمده، از روش تحلیل محتوای ادراکی و ارتباطی استفاده شد. مبنای تحلیل در این قسمت براساس وقوع، حضور، تکرار و تناوب مفاهیم استخراجی از مصاحبهٔ نمونه‌های مورد مطالعه بود (ادیب حاج باقری و همکاران،۱۳۸۹، ۱۲۷). برای تحلیل داده‌ها از نرم‌افزار $NVIVO_{win10}$ استفاده شد. نرم‌افزار NVIVO یک نرم‌افزار کیفی است که تحلیل محتوا را با دقت بیشتر و خطای کمتری انجام می‌دهد. این نرم‌افزار براساس تعداد مفاهیم مشابه که از طرف پژوهشگر مشخص می‌شود، تعداد تکرار مفاهیم توسط افراد (منابع نقل قول) فروانی مفاهیم و منابع آنها را مشخص می‌کند. به عبارت دیگر، این نرم‌افزار به آنچه در ذهن محقق نسبت به تشخیص مفاهیم، کدگذاری آنها، طبقه‌بندی مفاهیم و ایجاد ارتباط بین آنهاست، نظم می‌دهد. در نهایت با استفاده از روابط خطی، یک طرفه و دو طرفهٔ تعریف شده توسط محققان، مدل نهایی ارائه شد.

ب- معرفی منطقهٔ مورد مطالعه

روستای پل باباحسین یکی از روستاهای دهستان کرگاه شرقی از بخش مرکزی شهرستان خرم‌آباد است. روستای مذکور در ۱۶ کیلومتری کانون شهری خرم‌آباد می‌باشد. این روستا از نوع روستاهای دشتی است و از طرف شمال به روستای ناصروند، از شرق به روستای چهزال، از غرب به دیناروند و از جنوب نیز به دیناروند محدود می‌شود. روستای پل باباحسین در ۴۸ درجه و ۱۹ دقیقه طول شرقی و ۳۳ درجه و ۲۵ دقیقه عرض شمالی واقع گردیده است (حسن‌زاده،۱۳۸۲، ۱۸). جهت‌گیری فضاهای کالبدی عمدتاً به‌وسیلهٔ عوامل مختلف مانند نور آفتاب یا جهت وزش باد بوده و معماری مسکونی این روستا برگرفته از معماری فرهنگ اصیل ایرانی است (همان، ۳۲).

براساس مطالعات انجام شده، سطوح کاربری مسکونی روستای پل باباحسین ۱۲۳۷۹۶ متر مربع و کل مساحت مسکونی ۵۰ درصد از کل کاربری‌های روستا است. با توجه به پیش‌بینی جمعیت در افق طرح میزان سطح مسکونی به ۱۳۴۷۴۵ متر مربع خواهد رسید. این افزایش سطح براساس سرانه ۶۰ متر مربع به ازای هر نفر در افق طرح بوده که افزایش این سرانه به ۱۱۶ متر مربع رسیده است. افزایش سطح مسکونی روستا در قالب ۲۸ قطعه زمین بوده است (همان، ۳۸). طرح نوسازی و بهسازی مساکن روستایی در سال ۱۳۸۴ از جانب بنیاد مسکن انقلاب اسلامی به‌منظور استحکام‌بخشی به خانه‌های این روستا، شروع به فعالیت کرده و تاکنون ادامه داشته است. در شکل ۱ موقعیت جغرافیایی روستای پل باباحسین نشان داده شده است.

شکل۱. موقعیت جغرافیایی روستای پل باباحسین

منبع: (نگارندگان،۱۳۹۲

یافته‌ها

از طریق مصاحبهٔ عمیق و بحث گروهی با پاسخگویان مشخص شد، خانه‌های نوساز کارکردهای متفاوتی در رفع نیازهای سکنه دارد. این کارکردها شامل کارکردهای فیزیولوژیکی، اجتماعی، روانی- فردی و معیشتی بودند. در ادامه به هر یک از کارکردهای مذکور و زیر مجموعه‌های آنها در بخش زیر آمده است.

خانه‌های نوساز روستای پل باباحسین

کارکردهای فیزیولوژیکی در قالب ۱۱ زیر مجموعه به‌دست آمد. تأمین امکانات رفاهی از مهمترین کارکردهای فیزیولوژیکی خانه‌های نوساز بوده است. در این زمینه روستاییان گفته‌اند: «خانه‌های نوساز دارای امکانات گازکشی، برق و لوله‌کشی آب است و زندگی را برای ما راحت‌تر کرده است». یکی دیگر از آنها گفته است: «در خانه‌های جدید وجود امکانات آشپزخانه مجهز، سرویس‌های بهداشتی و وجود امکانات گازکشی باعث شده نیاز دیگری نداشته باشیم». مباحث این چنینی با ۳۷ بار تکرار توسط ۳۳ نفر باعث شده که تأمین امکانات رفاهی از جمله مهمترین کارکرد فیزیولوژیکی خانه‌های روستایی شمرده شود. تأمین امنیت جانی به گفتهٔ ۳۱ نفر با ۳۵ تکرار نیز از مهمترین کارکردهای فیزیولوژیکی خانه‌های نوساز به‌دست آمد. در این زمینه، یکی از روستاییان گفته است: «در خانه‌های نوساز امنیت بیشتر شده است. نگران تخریب و آوار شدن خانه‌ها نیستیم». یکی دیگر از سکنه بیان کرده است: «از ترس جان، دیگر در حیاط خانه نمی‌خوابیم». خانه‌های نوساز به‌دلیل استحکامی که از طرف سکنه با کاربرد هر چه بیشتر مصالح مقاوم در آن به‌کار رفته است، امنیت جانی آنان را فراهم کرده است. تأمین فضای کافی برای زندگی با ۱۷ تکرار توسط ۱۶ نفر از پاسخگویان، تأمین نیازهای بهداشتی با ۱۶ تکرار توسط ۱۶ نفر، تأمین امنیت مالی با ۶ تکرار توسط ۶ پاسخگو، محل مناسب خواب با ۴ تکرار توسط ۴ نفر از پاسخگویان، تأمین مکان مناسب برای تأمین نیازهای غذایی با دو بار تکرار توسط ۲ نفر از پاسخگویان، تأمین امنیت اجتماعی با دو تکرار توسط ۲ نفر، به‌عنوان سرمایهٔ اقتصادی با دو بار تکرار توسط ۲ نفر و مکان مناسب برای نگهداری وسایل اضافی با یک بار تکرار توسط ۱ نفر از دیگر کارکردهای فیزیولوژیکی خانه‌های نوساز بوده است. نقل قول‌های روستاییان در رابطه با این کارکرد در جدول ۱ آمده است.

جدول ۱. کارکردهای فیزیولوژیکی مساکن نوساز در روستایی پل باباحسین

کارکرد فیزیولوژیکی	نمونه نقل‌قول‌ها	منبع	فراوانی	نظریه موافق سایر محققان
تأمین امکانات رفاهی	- خانه‌های نوساز دارای امکانات گازکشی، برق و لوله‌کشی آب است و زندگی را برای ما راحت‌تر کرده است. - در خانه‌های جدید وجود امکانات آشپزخانه مجهز، سرویس‌های بهداشتی و وجود امکانات گازکشی باعث شده نیاز دیگر نداشته باشیم.	۳۳	۳۷	-
تأمین امنیت جانی	- در خانه‌های نوساز به دلیل ضد زلزله بودن، از نظر امنیت جانی در امانیم. - از ترس جان دیگر درون حیاط خانه نمی‌خوابیم. - در خانه‌های نوساز امنیت بیشتر شده است. نگران تخریب و آوار شدن خانه‌ها نیستیم.	۳۱	۳۵	-
تأمین فضای کافی برای زندگی	- فضای کافی برای افراد در خانه‌های نوساز وجود دارد. - فرزندان داری فضای مناسب برای درس خواندن هستند. - آشپزخانهٔ بزرگ باعث شده راحت‌تر به‌کارهای آشپزی برسم. - خانهٔ جدید ما دارای هال پذیرایی بزرگ با چهار فرش برای مهمانی دادن مناسب است.	۱۶	۱۷	-
أمین نیازهای بهداشتی	- در خانه‌های نوساز نظافت و تمیزی بهتر رعایت شده است. - نیازهای بهداشتی ما در خانه‌های جدید بهتر رفع می‌شوند. - سلامتی از نظر رعایت بهداشت در خانه‌های جدید بیشتر شده است. - شست و شو با وسایل جدید بهتر صورت می‌گیرد. - در خانه‌های جدید با وجود امکانات حمام، استحمام راحت‌تر و بهداشتی‌تر صورت می‌گیرد و نیازی به استفاده از حمام‌های عمومی نیست.	۱۶	۱۶	-
تأمین امنیت مالی	- با به‌کارگیری وسایل و مصالح باکیفیت، خانه‌های نوساز از سارقان در امان هستند. - اگر هزینهٔ زیادی کردم، زیاد نگران نیستم؛ پولم در جای مناسبی خرج شده که هم برای زمان حالم کاربرد دارد و هم در آینده. - استفاده از در و پنجرهٔ محکم باعث شده نگران سارق نباشم.	۶	۶	
محل مناسب خواب	- خانه‌های جدید مکان مناسبی برای استراحت و خوابیدن هستند. - این خانه‌های جدید به دلیل مقاوم‌سازی بیشترین کاربردشان خواب راحت است. - در خانه‌های نوسازی شده راحت‌تر می‌خوابیم. - هنگام زلزله دیگر دغدغه آوار شدن خانه را نداریم و خوب می‌خوابیم.	۴	۴	معماریان به نقل از آمانوس راپاپورت (۱۳۸۵، ۹۰)
مکان مناسب برای تأمین نیازهای تغذیه	- امکانات آشپزخانه در خانه‌های نوساز موجبات راحتی ما را فراهم کرده است. - در آشپزخانه‌های موجود به راحتی می‌توان به‌کار پخت و پز پرداخت.	۲	۲	معماریان به نقل از آمانوس راپاپورت (۱۳۸۵، ۹۰)
تأمین امنیت اجتماعی	- خانه‌های نوساز به گونه‌ای طراحی شده‌اند که از نظر دید همسایه و عابران پیاده در امان هستیم. - همسایه‌ها اشراف به داخل خانهٔ ما ندارند.	۲	۲	روبرت (۲۰۰۲، ۶)، دومین اجلاس اسکان بشر ۱۹۹۶
به‌عنوان سرمایهٔ اقتصادی	- ساخت خانهٔ با مصالح بهتر به منزلهٔ سرمایه‌گذاری بیشتر است. - در آینده قیمت خانه‌های ما بیشتر می‌شود. نوسازی خانه‌ها به نفع خودمان است.	۲	۲	رانگ والا (۱۹۹۸، ۶۳)
تأمین فضای مناسب برای نگهداری وسایل اضافی	- در خانه‌های نوساز با استفاده از کمد دیواری، فضای کافی برای نگهداری وسایل اضافی وجود دارد.	۱	۱	-

منبع: (مطالعات نگارندگان، ۱۳۹۲)

کارکردهای اجتماعی خانه‌های نوساز روستای پل باباحسین

کارکرد اجتماعی خانه‌های نوساز تأمین منزلت اجتماعی و عزتمندی اجتماعی بوده است که شش بار توسط شش پاسخگو به آن اشاره شده است. در این رابطه سکنه بیان کرده‌اند: «خانه‌های نوساز شرایطی فراهم کرده است که وقتی مهمان می‌آید، احساس افتخار می‌کنیم». یکی دیگر از پاسخگویان گفته است: «اگر کسی مهمانی بزرگی داشته باشد یا مراسم عروسی یا عزا، می‌توانیم به راحتی خانه‌مان را در اختیارش بگذاریم». همچنین یکی دیگر از سکنه اذعان داشته است: «در میان اقوام سربلندیم، به‌خاطر خانهٔ تمیز و مرتب و مناسب مهمانی‌های خویشاوندی»؛ بنابراین، مهمترین کارکرد اجتماعی مساکن نوساز روستایی به‌دلیل فراهم کردن شرایطی که سکنه از آن به منزلهٔ احساس توانمندی در مهمانی دادن ذکر کرده‌اند و آن را شرایطی برای تأمین عزتمندی اجتماعی بیان کرده‌اند، تأمین منزلت اجتماعی و عزتمندی اجتماعی نام‌گذاری شد.

همچنین مکان مناسب برای تعاملات اجتماعی نیز از دیگر کارکردهای اجتماعی خانه‌های نوساز است که سه بار توسط ۲ نفر از پاسخگویان به آن اشاره شده است. در این رابطه یکی از روستاییان گفته است: «خانه‌های جدید دارای هال بزرگ برای پذیرایی از مهمانان است». این امر نشان می‌دهد، فضای باز و بزرگ در خانه‌های نوساز به منزلهٔ مکان مناسب برای مهمانی از دیگر کارکردهای اجتماعی خانه‌های نوساز است. برخی از نقل قول‌های مرتبط با کارکرد اجتماعی مساکن نوساز در جدول ۲ آمده است.

جدول ۲. کارکردهای اجتماعی مساکن نوساز در روستایی پل باباحسین

کارکرد اجتماعی	نمونه نقل قول‌ها	منبع	فراوانی	نظریهٔ موافق سایر محققان
تأمین منزلت اجتماعی و عزتمندی اجتماعی	- خانه‌های نوساز شرایطی را فراهم کرده است که وقتی مهمان می‌آید، احساس افتخار می‌کنیم. - الان دیگر خانه‌های ما به گونه‌ای طراحی شده است که اگر مهمان غریبه بیاید، به خاطر شکل و شمایل خانه‌هایمان، خجالت نمی‌کشیم. - اگر کسی مهمانی بزرگی داشته باشد یا مراسم عروسی یا عزا می‌توانیم به راحتی خانه‌مان را در اختیارش بگذاریم. - در میان اقوام سربلندیم به خاطر خانهٔ تمیز و مرتب و مناسب مهمانی‌های خویشاوندی. - کسانی که خانهٔ بزرگ و شیک‌تری داشته باشد، در بین فامیل و آشناها سرآمدتر است (شناخته‌تر است).	۶	۶	طهماسبی (۱۳۷۲، ۱۶)
مکان مناسب برای تعاملات اجتماعی	- خانه‌های جدید دارای هال بزرگ برای پذیرایی از مهمانان است. - هال پذیرایی در خانهٔ ما آنقدر بزرگ است که بتوان ۱۰۰ مهمان را در آنجا جا داد. برای برگزاری مراسم عروسی و عزا می‌توان از آن استفاده کرد. - اگر جلسه‌ای در محل باشد، می‌توان آن را در خانهٔ ما برگزار کرد؛ چون به قدر کافی جا برای مهمان‌ها دارد.	۳	۲	معماریان به نقل از آمانوس راپاپورت (۱۳۸۵، ۹۰)، علی الحسابی (۱۳۸۷، ۱۲۵)

منبع: (مطالعات نگارندگان،۱۳۹۲)

کارکردهای روانی- فردی خانه‌های نوساز روستای پل باباحسین

از مهمترین کارکردهای روانی- فردی خانه‌های نوساز تأمین حس آرامش است که ۲۱ بار توسط ۱۷ نفر بیان شده است. یکی از روستاییان در این زمینه گفته است: «در خانه‌های نوساز احساس آرامش داریم». یکی دیگر از پاسخگویان گفته است: «خانه‌های نوسازی شده از همه نظر باعث شده ما به آرامش برسیم».

تأمین نیاز زیبایی بصری با ۱۶ تکرار توسط ۱۵ نفر از پاسخگویان نیز از دیگر کارکردهای روانی- فردی خانه‌های

نوساز بوده است. پاسخگویان در این زمینه گفته‌اند: «استفاده از طرح‌های جدید و زیبا در خانه‌های نوسازی باعث رضایت خانواده شده است» و یا «در خانه‌های جدید با به‌کارگیری مصالح خوب، نمای زیبایی ایجاد شده که آدم از آن لذت می‌برد».

از دیگر کارکردهای روانی- فردی تأمین نیازهای تجمل‌گرایی با ۱۵ بار تکرار توسط ۱۲ نفر، تقویت روحیه با ۴ بار تکرار توسط ۴ نفر، تأمین حریم خصوصی با ۴ بار تکرار توسط ۳ نفر، مکان مناسب رشد برای فرزندان، محل خودیابی و محل مناسب عبادت که هر کدام یک بار توسط یک نفر تکرار شده‌اند، است. جدول ۳ کارکردهای روانی- فردی خانه‌های نوساز را همراه با نظریه‌های مشابه در این زمینه نشان می‌دهد.

جدول ۳. کارکردهای روانی- فردی مساکن نوساز در روستایی پل باباحسین

کارکرد روانی- فردی	نمونه نقل‌قول‌ها	منبع	فراوانی	نظریه موافق سایر محققان
تأمین حس آرامش	- در خانه‌های نوساز احساس آرامش داریم. - خانه‌های جدید احساس آرامش را برای اهالی فراهم کرده است. - در خانه‌های جدید راحتریم. - خانه‌های نوسازی شده از همه نظر باعث شده ما به آرامش برسیم. - در این خانه‌ها فرزندانمان آرامش بیشتری دارند. - نوسازی خانه‌ها بیشتر از نظر زلزله خیال ما را راحت کرده است و باعث آرامش ما شده است. - احساس آرامش ما در محیط زیبا و مناسب خانه‌های نوساز بیشتر است.	۱۷	۲۱	معماریان (۱۳۸۵، ۹۰)، صیدایی و همکاران به نقل از هیراسالار (۱۳۹۰، ۶۹)، شهبازی (۱۳۸۹، ۲۱۹)، دومین اجلاس اسکان بشر(۱۹۹۶)
تأمین نیاز زیبایی بصری	- زیبایی خانه‌های نوساز سکنه را جذب خود کرده است و همه دوست دارند خانه‌هایشان را زیبا با استفاده از طرح‌های متنوع بسازند. - استفاده از طرح‌های جدید و زیبا در خانه‌های نوسازی باعث رضایت خانواده شده است. - در خانه‌های جدید با به‌کارگیری مصالح خوب، نمای زیبایی ایجاد شده که آدم از آن لذت می‌برد. - زیبایی خانه‌های نوساز احساس خوشایندی به ما می‌دهد.	۱۵	۱۶	-
تأمین نیاز تجمل‌گرایی	- وسایل مدرن ما به خانهٔ نوساز نما می‌دهند. - استفاده از کابینت و کمد دیواری خانهٔ ما را زیباتر کرده است. - برای زیباتر شدن خانه، از وسایل مدرن استفاده می‌کنیم. - در آشپزخانهٔ اپن (باز) مصالحی که به‌کار برده‌ایم، مشخص‌اند. این باعث ایجاد نمای زیبا در خانهٔ ما شده است.	۱۲	۱۵	-
تقویت روحیه	- در خانه‌های نوساز روحیهٔ ما تقویت می‌شود. - خانه‌های نوساز باعث شده است با روحیهٔ بهتر به‌کارهایمان برسیم؛ چون همه امکاناتی دارند. - خانه های نوساز از نظر طراحی، شادابی را منتقل می‌کنند. - از وقتی خانه را نوسازی کرده‌ایم با روحیهٔ بهتر به کارهای خانه می‌رسم.	۴	۴	ویکنز (۱۳۷۷،۱۷)
تامین حریم خصوصی	- در خانه‌های نوساز فرزندان برای خودشان اتاقی جداگانه دارند. - با نوسازی خانه‌ها هرکسی یک فضای مشخصی برای انجام کارهایش به خودش اختصاص داده است. - جدا شدن مکان پذیرایی، مکان آشپزخانه و اتاق خواب‌ها باعث شده افراد خانواده بهتر به‌کارهای شخصی خود بپردازند.	۳	۴	معماریان به نقل از آمانوس راپاپورت (۱۳۸۵،۹۰)
مکانی مناسب برای رشد فرزندان	- فرزندان در خانه‌های نوساز با وجود امکانات از جمله اتاق جداگانه راحت‌تر درس می‌خوانند.	۱	۱	
محل خودیابی	- در خانه‌های جدید امکان تفکر بیشتر و خلوت با خود وجود دارد. بهتر می‌شود در مورد زندگی فکر کرد.	۱	۱	صیدایی، قره نژاد، فیروزی ران به نقل از هیراسالار (۱۳۹۰، ۶۹)، علی الحسابی (۱۳۸۷، ۱۲۵)
محل عبادت	- ما در خانه‌های نوساز مکان مشخصی برای عبادت داریم که معمولاً همانجا به راز و نیاز می‌پردازیم.	۱	۱	پور جعفر، صادقی ، یوسفی (۱۳۸۷،۳)، معماریان (۱۳۸۵،۹۰)

منبع: (مطالعات نگارندگان،۱۳۹۲)

کارکردهای معیشتی خانه‌های نوساز روستای پل باباحسین

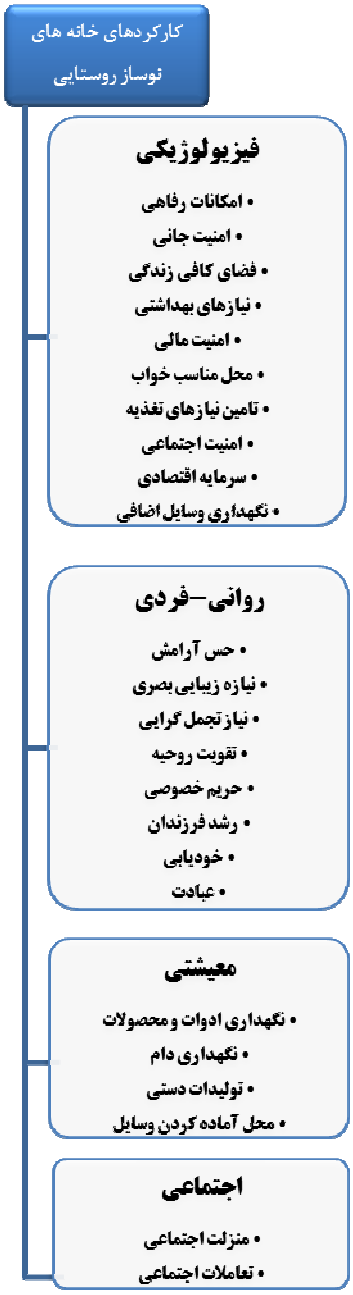
از کارکردهای معیشتی که پاسخگویان به آنها اشاره داشته‌اند، محل نگهداری ادوات و محصولات کشاورزی با ۸ بار تکرار توسط ۶ نفر بوده است. در این راستا، یکی از روستاییان گفته است: «حیاط خانهٔ ما به اندازهٔ کافی بزرگ است. وسایل کشاورزی در حیاط نگهداری می‌شوند». یکی دیگر از روستاییان گفته است: «خانه‌های قدیمی خود را به‌طور کامل خراب نکرده‌ایم. به‌عنوان انبار برای نگهداری وسایل کشاورزی استفاده می‌کنیم». این امر نشان می‌دهد، خانه‌های نوساز کارکرد مکمل معیشتی کشاورزی خود را حفظ کرده‌اند؛ بدین معنی که با نگهداری و انبار محصولات و ادوات کشاورزی به درآمدزایی حاصل از فعالیت‌های کشاورزی کمک کرده است. محل نگهداری احشام با ۶ بار تکرار توسط ۴ نفر بیان شده است. در این زمینه پاسخگویان گفته‌اند: «گوسفندان در یک قسمتی از حیاط که مخصوص آنهاست، نگهداری می‌شوند» و یا «ما در حیاط خانهٔ خود یک قسمت را مخصوص مرغ و خروس درست کرده‌ایم». محل تولیدات دستی با ۴ بار تکرار توسط ۴ نفر و نیز محل آماده کردن وسایل امرار معاش با ۳ تکرار توسط ۳ نفر از دیگر کارکردهای معیشتی مساکن نوساز است. در جدول ۴ به‌طور خلاصه هر کدام از کارکردهای خانه‌های نوساز با تعداد تکرار و منبع و نیز برخی از نقل‌قول‌ها آمده است.

جدول ۴. کارکردهای معیشتی مساکن نوساز در روستایی پل باباحسین

کارکرد معیشتی	نمونه نقل‌قول‌ها	منبع	فراوانی	نظریهٔ موافق سایر محققان
محل نگهداری ادوات و محصولات کشاورزی	- حیاط خانهٔ ما به اندازهٔ کافی بزرگ است. وسایل کشاورزی در حیاط نگهداری می‌شوند. - ما محصولات کشاورزی خود را درون انبار داخل حیاط نگهداری می‌کنیم. - انبار ما جای کافی برای نگهداری محصولات کشاورزی را دارد. - انبار موجود درون حیاط جای وسایل و محصولات کشاورزی است. - خانه‌های قدیمی خود را به‌طور کامل خراب نکرده‌ایم. به جای انبار برای نگهداری وسایل کشاورزی استفاده می‌کنیم. - بعد از اینکه محصولات خود را درو کردیم، به انبار می‌آوریم. بعد به موقع می‌فروشیم.	۶	۸	شهبازی (۱۳۸۹، ۲۱۹)،
محل نگهداری دام	- در یک قسمت حیاط، طویله (مکان نگهداری دام) برای دام‌های خود ساخته‌ایم. - گوسفندان در یک قسمتی از حیاط که مخصوص آنهاست، نگهداری می‌شوند. - ما در حیاط خانهٔ خود یک قسمت را مخصوص مرغ و خروس درست کرده‌ایم. - مرغ برای ما تخم می‌گذارند. ماهم برای آنها جای مناسب تهیه کرده‌ایم.	۴	۶	شهبازی (۱۳۸۹،۲۱۹)،
محل تولیدات دستی	- در یک اتاق از خانهٔ جدید خیاطی انجام می‌دهم. - خانه‌های نوسازی شده مکان مناسبی برای انجام کارهای سبک دستی است. - دختران در خانه‌های جدید کار گل‌بافی انجام می‌دهند. - در خانهٔ جدیدمان کارهای گل‌سازی را بدون اینکه فضا را زیاد اشغال کنم یا اینکه اتاق کثیف شود، به راحتی انجام می‌دهم.	۴	۴	شهبازی (۱۳۸۹،۲۱۹)
محل آماده کردن وسایل امرار معاش	- وسایل اولیهٔ گل‌سازی را داخل اتاق‌ها آماده می‌کنم و بعد کارم را شروع می‌کنم. - امکانات فعالیت کشاورزی را در خانه فراهم می‌کنیم؛ مثلاً بذر یا سموم شیمیایی در داخل حیاط خانه آماده می‌کنیم و بعد سر زمین می‌بریم. - شیری را که از دام می‌دوشم، گاهی به ماست برای خودمان یا اقوام تبدیل می‌کنم. این کار را داخل آشپزخانه انجام می‌دهم.	۳	۳	شهبازی (۱۳۸۹،۲۱۹)

منبع: (مطالعات نگارندگان،۱۳۹۲)

در ادامه به منظور برقراری ارتباط بین متغیرهای به‌دست آمده در بررسی کارکردهای خانه‌های نوساز، از تحلیل محتوای ارتباطی استفاده شد. روابط موجود بین کارکردهای مختلف و زیرگروه‌های آن در شکل ۲، روابطهٔ هم ارزی (هم خطی) بوده و نشان‌دهندهٔ تأثیر و یا برتری متغیرها نسبت به همدیگر نیست.

شکل ۲. کارکردهای خانه‌های نوساز و زیرمجموعه‌های آنها

منبع: (مطالعات نگارندگان،۱۳۹۲)

نتیجه‌گیری

معماری مساکن سنتی روستایی به مروز زمان و در پاسخگویی به شرایط اقلیمی موجود و نیز نیازهای روستاییان شکل گرفته‌است. آنچه که در حال حاضر به طور روزافزونی شاهد آن هستیم نوسازی خانه‌های روستایی به دلایل مختلف است. امری که بنیاد مسکن انقلاب اسلامی در این زمینه، امکانات و تسهیلات ضروری را به منظور حمایت از این قشر آسیب‌پذیر در راستای مقاوم سازی مساکن روستایی، در اختیار آن‌ها قرار داده است. در مساکن نوساز روستایی با پیروی از الگوهای شهری، کارکردهای خانه‌های سنتی در پاسخگویی به نیازهای سکنه در برخی موارد تعدیل شده و در بعضی موارد نیز کارکردهای جدیدی در پاسخگویی به نیازهای جدید روستاییان به وجود آمده است. نتایج به دست آمده

از تحقیق حاضر نشان می‌دهد روستاییان خانه‌های نوساز خود را محل امنی برای آرامش و محل استراحت و خواب می‌دانند. در مشاهدات صورت گرفته ساخت و ساز برخی خانه‌های نوساز با جایگزینی خانه‌های قدیمی صورت نگرفته‌است. در این گونه موارد سکنه در محوطه‌ی خانه‌ی قدیمی خود (زمین موجود در حیاط یا زمین های مجاور) به ساخت خانه‌های نوساز پرداخته‌اند. از آنجایی که خانه‌ی نوساز شده تحت نظر بنیاد مسکن انقلاب اسلامی به دلیل نظارت فنی کامل، از نظر استحکام قابل اعتماد روستاییان بوده و زندگی در آن سبب امنیت جانی سکنه می‌شود، روستاییان علی‌رغم حس تعلقی که به خانه‌های قدیم ساخت خود دارند، از خانه های نوساز برای خوابیدن با آرامش و امنیت خاطر استفاده می‌کنند. مساکن روستایی همچنین مکان مناسبی برای مقابله با خطرات احتمالی طبیعی از جمله زلزله، سیل و در امان ماندن از حیوانات درنده می‌باشند.

خانه‌های نوساز به دلیل مجهز بودن به وسایل مدرن نسبت به خانه‌های قدیمی محل مناسبی برای میهمانی‌های امروزی و مورد انتظار روستاییان به حساب می‌آیند. از این منظر خانه‌های نوساز روستایی در پاسخگویی به نیازهای جدید روستاییان از جمله تامین نیاز تجمل‌گرایی، قابل تامل است. روستاییان اذعان داشتند که خانه‌های نوساز به دلیل بزرگ بودن و مجهز بودن به امکانات جدید و مدرن مایه‌ی فخر و نیز سبب حفظ آبروی آن‌ها در نزد مهمان‌ها شده است. به گونه‌ای که خانه‌های قدیمی را به دلیل کوچک و نامرتب بودن باعث شرمندگی می‌دانستند. آن‌ها خانه‌های روستایی را مکان مناسبی برای تعاملات اجتماعی، دید و بازدیدها و تجمیع اهالی در زمینه‌سازی همیاری و مشورت در امور مختلف، بیان کرده‌اند.

اگرچه معماری خانه‌های نوساز مطابق با الگوی شهری و به گونه‌ای بیگانه با فرهنگ بومی روستاییان است اما همین مساکن با پاسخ به نیازهای جدید القا شده، قادر به رفع دیگر نیازهای روحی- روانی سکنه بوده‌اند. در این میان افرادی که از منظر اجتماعی در ارتباط بیشتری با اجتماع شهری بوده نسبت به سایر روستاییان تحول بیشتری در خانه‌های نوسازی خود به وجود آورده‌اند، این نتایج در راستای یافته‌های کرنگ (۱۳۸۳) می‌باشد.

روستاییان همچنین خانه‌های نوساز را مکان مناسبی برای تجدید قوا و تخلیه‌ی انرژی‌های مثبت و منفی (محل مناسب استراحت) به منظور آماده شدن برای حضور در اجتماع می‌دانند. آنان اذعان داشتند خانه‌های نوساز به دلیل داشتن امکانات مکان مناسبی برای آرامش فرزندان، درس خواندن و در نهایت محل شکوفایی استعدادهای آن‌هاست.

خانه‌های نوساز همچنین به دلیل وجود آشپزخانه‌ی مجهز و بزرگ، عمل پخت و پز و غذا خوردن را راحت‌تر کرده است و از این منظر رضایت زنان روستایی را جلب نموده است. وجود آشپزخانه‌ی بزرگ مکان مناسبی برای سرو غذای سکنه است و از این منظر حساسیت زنان روستایی به منظور جداسازی مکان پذیرایی و محل غذا خوردن، را پاسخگو بوده است.

در برخی خانه‌های نوسازی شده در روستای پل باباحسین خانه‌های قدیمی به طور کامل تخریب نشده‌اند و به عنوان انبار مورد استفاده قرار می‌گیرند. وسایل اضافی خانوار، مصالح باقیمانده از تخریب خانه‌های قدیمی، در مواردی که خانوار شغل کشاورزی داشته باشند به عنوان انبار محصولات و ادوات کشاورزی و در برخی موارد به عنوان محل نگهداری دام کوچک و بزرگ و ماکیان نیز به کار می‌روند. اکثر روستاییان ساکن پل باباحسین دارای زمین‌های کشاورزی‌اند. وجود مکان مشخص با عنوان انبار در مساکن نوسازی نیاز هر خانواری است که به کار کشاورزی اشتغال دارد. مشاهدات و مصاحبات صورت گرفته نشان می‌دهد در خانه‌های نوساز ضرورت وجود انبار رعایت شده است. به طوری که یک قسمت از فضای حیاط منزل را به انبار اختصاص داده‌اند. افرادی که از نظر اقتصادی وضعیت بهتری دارند انبار مورد نیاز خود را با مصالح موجود یا مصالح جدید در تطابق با مسکن نوساز، ساخته‌اند و افرادی که از نظر اقتصادی درآمد کم‌تری دارند وسایل مورد نیاز کشاورزی و سایر وسایل اضافی را در گوشه‌ای از حیاط رها کرده که این امر موجب نامرتب شدن منظر حیاط مسکونی شده‌است.

خانه‌های نوساز روستای پل باباحسین با توجه به کارکرد معیشتی در بین اکثر روستاییان دارای شرایط و امکانات لازم برای فعالیت‌های تولیدی از جمله فراوری مواد لبنی، نگهداری دام و طیور و محل نگهداری محصولات کشاورزی هستند. این مساکن در برخی موارد دارای فروشگاه مواد غذایی، آرایشگاه و سایر فعالیت‌های خدماتی با کارکرد اقتصادی برای خانوار می‌باشند. با این حال در اکثر خانه‌های نوسازی شده کمتر کارکرد معیشتی و اقتصادی متناسب با شرایط روستا دیده می شود. از این رو می توان نتیجه گرفت کارکرد اقتصادی مساکن روستایی در مساکن نوساز رو به تغییر و تا حدود زیادی رو به نابودی می‌رود. نتایج صیدایی و قاسمیان (۱۳۹۱) و عنابستانی (۱۳۹۰) تایید کننده‌ی این نتایج است.

با توجه به نتایج به دست آمده پیشنهادهای زیر ارائه می‌شود:

- از تخریب زمین‌های کشاورزی و تبدیل آن‌ها به خانه‌های مسکونی تاحد امکان جلوگیری شود. در این زمینه با تدوین چشم انداز ۲۰ ساله‌ی عمران روستایی در روستای مورد مطالعه، پیشرفت فیزیکی مساکن روستایی به سمت زمین‌های مسکونی با حاصلخیزی کمتر و یا با کاربری کمتر کشاورزی هدایت شوند.
- قوانین مبنی بر جلوگیری از تخریب معماری و طراحی بومی معابر و خیابان های قدیمی تدوین شود.
- برای حفظ کالبد روستایی تا حد امکان از تخریب معابر و کوچه‌های روستایی جلوگیری به عمل آید و فرآیند بهسازی و نوسازی مساکن روستایی و روستا با حفظ اصول معماری بومی و با استفاده از مصالح بومی صورت پذیرد.
- به منظور حفظ و تقویت کارکرد معیشتی مساکن نوساز روستایی پیشنهاد می‌شود تسهیلات و امکانات کافی و لازم در این زمینه برای روستاییان از طرف سازمان‌های متولی با همکاری هم (جهاد کشاورزی، تعاون روستایی، بنیاد مسکن انقلاب اسلامی و سایر سازمان ها) در نظرگرفته شود.
- با توجه به از بین رفتن و تعدیل معیشت کشاورزی و دامپروری پیشنهاد می‌شود با تقویت این امر از طریق پتانسیل‌سنجی امکانات موجود، تمایل روستاییان به نوع فعالیت، دخیل کردن امر معیشت روستایی در طرح‌های موجود و نیز آموزش‌های لازم در این زمینه، روستاییان را به فعالیت‌های اقتصادی خودجوش ترغیب کرد.

طرح نوسازی روستایی به عنوان یک طرح موثر بر روند تغییرات زندگی روستاییان در بلندمدت از نظر اهمیت شاید تاثیری کمتر از طرح یکپارچه‌سازی اراضی طی چند دهه‌ی گذشته نداشته باشد و اثرات آن در آینده‌ای نه چندان دور از وجهه نظرهای مختلف وضعیت نابسامانی برای روستاییان و جوامع وابسته به آن به وجود آورد. لذا ضروری است برای حفظ ارزش‌های سنتی و مولد روستایی تاحد امکان قوانین مقتضی در راستای جلوگیری از اثرات و پیامدهای منفی این طرح تصویت و اجرا شود.

مراحل زیر به طور خلاصه برای نظم بخشیدن به طرح نوسازی مسکن روستایی در راستای دستیابی به کارکردهای مورد انتظار مسکن روستایی در جهت دستیابی به توسعه پایدار روستایی توصیه می شود:

الف) توصیه می‌شود با بررسی ویژگی‌های بومی و ارزش های فرهنگی حاکم بر معماری مساکن سنتی در منطقه‌ی مورد مطالعه، اقدام به استخراج و تهیه اصول فنی موجود در خانه‌های روستایی سنتی شود. این امر به طراحان و نیز برنامه‌ریزان مسکن روستایی کمک خواهد کرد با در دست داشتن اصول فنی بومی به تطابق طرح‌های مسکن با اقلیم و نیز حفظ معماری بومی اقدام نمایند.

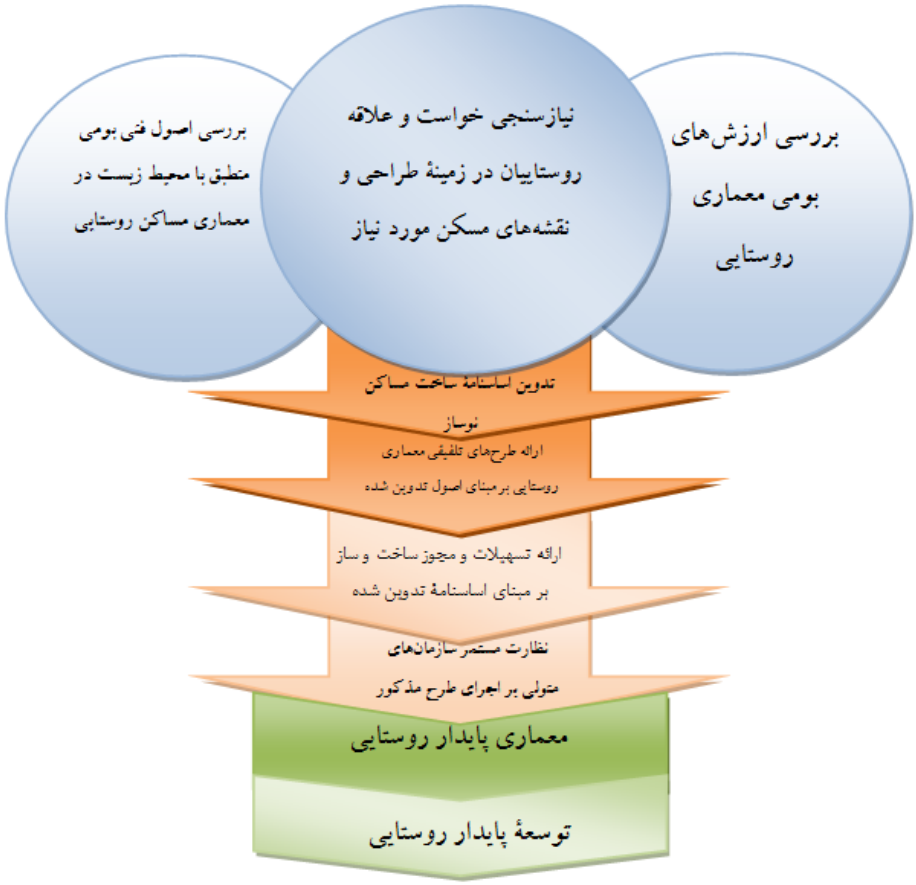
ب) در مرحله‌ی بعد، می‌بایست به نیازسنجی خواست و سلایق روستاییان در زمینه‌ی طراحی معماری مسکن پرداخته شود. این امر به برنامه‌ریزان و طراحان مسکن روستایی کمک می‌کند به طراحی نقشه هایی بپردازند که در راستای سلایق و انتخاب و نیز نیازهای رو به تغییر سکنه باشند.

ج) استخراج اصول فنی که پوشش دهنده‌ی تطابق معماری با محیط زیست، تطابق معماری با ارزش‌های بومی و نیز تطابق معماری با نیازها و خواسته‌های در حال تغییر روستاییان است، منجر به تدوین اساسنامه‌ای شود که تمام موارد مذکور را به صورت فنی و کاربردی و به طور کامل و جامع در خود جای دهد.

د) به کارگیری اساسنامه‌ی مذکور توسط مهندسان طراح و نقشه‌کش و ارائه آن‌ها به روستاییان، طیف وسیعی از طرح‌های معماری روستایی مطابق با محیط زیست و معیارهای پایداری بین‌المللی، فرهنگ و خواست روستاییان را به آن‌ها عرضه خواهد نمود.

ذ) برگزاری کلاس‌های آموزشی قبل از شروع طرح‌های نوسازی در روستا به منظور توجیه روستاییان، مقاومتشاون را نسبت به پذیرش طرح‌های مذکور کم‌تر می‌کند و منجر می‌شود روستاییان با آگاهی و رغبت به ساخت خانه‌های خود بر مبنای اصول تدوین شده بپردازند.

از این رو بنیاد مسکن موظف خواهد بود با کنترل و نظارت مستمر از اجرای طرح‌های مخالف و مغایر پایداری و نیز در تضاد با ارزش‌های بومی جلوگیری به عمل آورد. سازمان میراث فرهنگی نیز در این راستا به عنوان یک سازمان متولی و مرتبط می‌بایست همکاری مورد نظر را با بنیاد مسکن به عمل آورد. در این راستا ندادن مجوز ساخت و نیز سند مالکیت به مساکنی که از اصول تدوین شده پیروی نمی‌کنند می‌تواند فعالیت مثمرثمری باشد. راه حل‌های آموزشی و قهری اتخاذ شده توسط بنیاد مسکن و نیز میراث فرهنگی سبب رعایت اصول اتخاذ شده توسط روستاییان در ساخت و ساز مساکن روستایی خواهد شد. لازمه‌ی این امر این است که اصول اتخاذ شده به قانون تبدیل شوند. طرح‌مذکور به‌طورخلاصه‌درشکل ۳ آمده‌است.

شکل۳: فرآیند پیشنهادی برای اجرای طرح نوسازی مساکن روستایی به منظور دستیابی به کارکردهای مورد انتظار مسکن روستایی در جهت دستیابی به توسعه پایدار روستایی

منبع: (نگارندگان،۱۳۹۲

منابع

ادیب حاج باقری، محسن؛ پرویزی، سرور؛ صلصالی، مهوش (۱۳۸۹). روش‌های تحقیق کیفی. تهران: مرکز نشر علوم پزشکی (بشری) با همکاری نشر تحفه. چاپ دوم.

بیتی، حامد (۱۳۹۱). ارزیابی جایگاه الگوهای بومی در برنامه‌های ساخت و ساز مسکن روستایی (مطالعه موردی: استان آذربایجان شرقی). مدیریت شهری. شمارهٔ ۲۹، صص ۱۲۹-۱۱۵.

پورجعفر، محمدرضا؛ صادقی، علیرضا؛ یوسفی، زاهد (۱۳۸۸). بازشناسی اثر معنا در جاودانگی مکان (نمونهٔ موردی: روستای هورامان تخت کردستان). مسکن و محیط روستا. شمارهٔ ۱۲۵، صص ۱۷-۲.

پورطاهری، مهدی؛ رکن‌الدین افتخاری، عبدالرضا؛ نیکبخت، منصوره (۱۳۸۹). اثرات تغییرت فرهنگی بر الگوی مسکن روستایی (نمونهٔ موردی: روستاهای بخش مرکزی شهرستان قزوین). فضای جغرافیایی. سال ۱۱. شمارهٔ ۳۵، صص۱۳۴-۱۱۵.

چلبی، مریم (۱۳۹۰). معماری روستایی و توسعهٔ پایدار (بررسی راهکارهای توسعهٔ مشارکتی پایدار در همگامی با معماری بومی و حفظ ارزش‌های آن). ماهنامهٔ طاق. شمارهٔ ۵۳، صص ۶۱-۵۸.

حبیبی، محسن؛ اهری، زهرا (۱۳۸۳). بررسی ابعاد کیفی مسکن در ایران. گزارش طرح مطالعاتی. مطالعات طرح جامع مسکن، وزارت مسکن و شهرسازی.

حسن‌زاده، بهمن (۱۳۸۲). طرح هادی روستای پل باباحسین. لرستان: بنیاد مسکن انقلاب اسلامی استان لرستان.

حسینی، بهشید؛ ضیایی، مجید (۱۳۸۸). الگوی آموزش معماری روستایی در دانشکده‌های معماری. فصلنامهٔ آموزش مهندسی ایران. سال ۱۱. شمارهٔ ۴۱، صص ۱۱۱-۹۳.

دیکنز، پیتر (۱۳۷۷). جامعهٔ شهری. ترجمه حسین بهروان. مشهد: انتشارات آستان قدس رضوی.

سرتیپی‌پور، محسن (۱۳۸۵). مسکن روستایی در برنامه‌های توسعه. فصلنامهٔ هنرهای زیبا. شمارهٔ ۲۷، صص ۵۶-۴۷.

سرتیپی‌پور، محسن (۱۳۸۸). آسیب‌شناسی معماری روستایی به‌سوی سکونتگاه‌های‌مطلوب. تهران: شهیدبهشتی و بنیادمسکن. چاپ اول.

سلمان‌پور، سمیه (۱۳۸۷). تغییرات کالبدی سکونتگاه روستایی کلاردشت. پایان‌نامهٔ‌کارشناسی‌ارشد. دانشگاه‌آزاداسلامی‌واحد رشت.

شمس‌الدینی، علی (۱۳۸۷). جایگاه مسکن روستایی درتأثیرپذیری تغییرات کالبدی- فضایی روستاهای از محیط‌های شهری. فصلنامهٔ مسکن و محیط روستا. شمارهٔ ۱۲۴، صص ۵۱-۴۰.

شهبازی، اسماعیل (۱۳۸۹). درآمدی بر آسیب‌شناسی توسعهٔ روستایی. تهران: مرکز چاپ و انتشارات دانشگاه شهید بهشتی. چاپ اول.

صیدایی، اسکندر؛ قاسمیان؛ زری (۱۳۹۱). بررسی روند تغییرات کارکردی خانه‌های روستایی (نمونهٔ موردی: روستایی گرجی محله، شهرستان بهشهر، استان مازندران). برنامه‌ریزی فضایی. سال دوم. شمارهٔ اول، صص ۱۰۶-۸۷.

صیدایی، سیداسکندر؛ قره‌نژاد، حسن ؛ فیروزی، ایوب (۱۳۹۰). تحلیلی بر آسیب‌پذیری مساکن روستایی. فصلنامهٔ سپهر. دورهٔ ۲۰. شمارهٔ ۷۷، صص ۷۴-۶۹.

طهماسبی، فرهاد (۱۳۷۲). بررسی اجمالی شاخص‌های مسکن در ایران. ماهنامهٔ مسکن و انقلاب. شمارهٔ ۵، صص ۱۸-۱۶.

علی‌الحسابی، مهران (۱۳۷۴). الگوی مسکن روستایی.تهران: روابط عمومی بنیاد مسکن انقلاب. چاپ اول.

عنبستانی، علی‌اکبر (۱۳۹۰). بررسی آثار فعالیت‌های اقتصادی بر الگوهای مسکن روستایی (مطالعهٔ موردی: روستاهای خراسان رضوی). ماهنامهٔ تخصصی- پژوهشی عمران، معماری، شهرسازی. سال یازدهم، شمارهٔ ۵۴، صص ۱۱۱-۱۰۱.

کرنگ، مایک (۱۳۸۳). جغرافیای فرهنگی. ترجمه: مهدی قرخلو. تهران: انتشارات سمت. چاپ اول.

معماریان، غلامحسین (۱۳۸۵). سیری در مبانی نظری معماری. نشر سروش دانش با همکاری نشر معمار. چاپ اول.

هدایت‌نژاد، محمود (۱۳۷۵). اجاره‌نشینی، عوارض روانی- اجتماعی و راه حل‌ها. مجموعه مقالات سومین سمینار سیاست‌های توسعهٔ مسکن در ایران. جلد ۲. تهران: انتشارات وزارت مسکن و شهرسازی.

Cohen, Lawrence Manion (2004). Research Methods In Education, Londonand New York, figth Edition.

Hasan, M, Ullah M. S, Gomes C. D (2000). Rural Housing in Bangladesh: An Inquiry into Housing Typology, Construction Technology and Indigenous Practices, The Proceeding of H & H 2000 Conference, Dhaka & Exeter.

Rangwala.S.C (1998). Town Planning, Charatar Publisint house, India.

Roberts, Craig, R Russell Julia (2002). Angles on Environmental Psychology, London, Nelson Thornes Ltd.